

Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake" 1967

<https://hdl.handle.net/1874/9582>

JAARBOEKJE
VAN HET
OUDHEIDKUNDIG GENOOTSCHAP
„NIFTARLAKE”
1967

GRAFISCH BEDRIJF SJU N.V.
UTRECHT

Beschermbeer:

Mr C. Th. E. Graaf van Lynden van Sandenburg, Cothen.

Bestuur:

Dagelijks Bestuur:

Mr Dr N. J. C. M. Kappeyne van de Coppello, Loenen aan de Vecht,
Voorzitter.

Jhr P. H. A. Martini Buys, Avenue Concordia 68, Rotterdam-16.,
Secretaris.

G. J. Weyland, Loenen aan de Vecht, Bibliothecaris en Penningmeester.

Leden:

J. Trouw, Abcoude.

Ir J. Loeff, Veere

F. D. Sprenger, Vreeland.

G. Adriaans, Amersfoort.

Dr D. P. Blok, Nederhorst den Berg.

Mr J. H. van den Hoek Ostende, Amsterdam.

Jhr Mr L. A. Quarles van Ufford, Breukelen.

Redactie Jaarboekje:

Mr Dr N. J. C. M. Kappeyne van de Coppello.

Jhr P. H. A. Martini Buys.

Mr J. H. van den Hoek Ostende.

LEDEN

Abcoude:

Bianchi, Mr R.
Boer, T. H. de
Bouman, J. H.
Breejen, A. den
Carmiggelt, Mej. J. W.
Graaf-Vossensteyn, Mevr.
W. D. de
Heuven, H. van
Knoppers, Drs H. C.
Luca, W. F.
Pompe, P. H.
Sschoenmaker, H.
Storm-van Gent ,Mevr. J. M.
Trouw, J.
Tussenbroek Jr, G. C. van
Uiterwaal, M. C.
Visser, Mr H.
Vis- Völker, Mevr. C. A. L. M.
Vries, B. H. de
Vries- Kok, Mevr. L. de
Wagenaar, Drs H.
Welsen, H. J. van
Wiersma, Dr C.
Wiersma-Buriks, Mevr. Dr A. A.
Wiersma-de Graaf, Mevr. W.
Wuisman, P. J. M.
Wijnen, Mej. B.

Alkmaar:

Red. Cie. Alkmaars Jaarboekje

Amerongen:

Doude van Troostwijk, Ir H. J.

Amersfoort:

Adriaans, G.
„Fléhite” Oudh. Vereen.

Rijksdienst voor het Oudheid-
kundig Bodemonderzoek

Amstelveen:

Achterbergh, J. W. N. van

Amsterdam:

Beekman, J. S.
Bond „Heemschut”
Duyvensz, Fr.
Gemeentearchief
Harder, K.
Koninklijke Academie van
Wetenschappen
Koninklijk Oudheidkundig
Genootschap
Leuven, K. F. van
Leuven-Werker, Mevr. W. M. v.
Niekerk, W.
Hoek Ostende, Mr J. H. van
den
Pannevis, Mr C.
Renes, H.
Universiteitsbibliotheek
van Amsterdam
Weede, Jhr S. G. van
Wijk, Mevr. A. C. van

Ankeveen:

Harinxma thoe Slooten, B. A.
Ph. Baron van

Baambrugge:

Grevenstuk, Prof. Dr A.
Lee, Mej. E. van der
Kalff, L. E. A.
Vor der Hake, G.
Portengen- Hoefman, Mevr. E.
Walbeek, J. H. van

VI

Baarn:

Dedel, Jhr Mr C.

Barneveld:

Snijder, M.

De Bilt:

Wit, H. C. de

Bilthoven:

Twijnstra, Ir U.

Blaricum:

Lindenhout, H. J. van 't

Breukelen:

Akkerman, T. C.

Baas, J.

Backer-Loeb van Zuilenburg,
Mevr. E. Y. E. G.

Beek-Jansen, Mevr. Mr A. C.
ter

„Beth San”, Directie Ver.

Bijleveld, Th. Th. M. H.

Cerfontein, A. C.

Colenbrander, H. Th.

Coppoolse, K.

Cozynsen, C. H.

Fruithof, C. W.

Ginkel, Mr H. C. L. van

Grift, A. van der

Haars, Mej. Mr E. A.

Kleef, G. C. van

Koopman, G.

Koorn-Waterdrincker, Mevr. L.

Kroon, H.

Mertens, Ir H. F. b.i.

Molenkamp, J.

Nixon, St. John

Postma, Dr E. B. J.

Quarles van Ufford, Jhr

Mr L. A.

Remijnse, Prof. Dr J. G.

Smits, P. B. A.

Vermeulen, J. Th.

Vulpen, W. van

Zweers, W.

Breukelerveen:

(post Tienhoven):

Graaf Wzn, E. de

Vigeveno, A. L. G.

Brussel:

Koomans, Mr W. C.

Bunnik:

Tholen-Schmidt, Mevr. A.

Bussum:

Ahrend-van Gemund,

Mevr. M. W.

Berg, H. van den

Klaveren, H. W. van

Nordemann, J. G.

Tekenburg, G.

Cothen:

Lynden van Sandenburg, Mr

C. Th. E. graaf van

Doorn:

Stoop-Koekoek, Mevr. G.

van der

Driebergen:

Clifford Kock van Breugel,

Erven Jhr Mr Dr J. R.

Ede:

Jantzen, F. B. F. Gzn

Geervliet:

Pruim, J. H.

Gorsse:

Schimmelpenninck, G. Graaf

Gouda:

Oudh. Kring „Die Goude”

's-Gravenhage:

Bak, J. P.
 Fries, Mr F. H.
 Hartog, L.
 Hess, Jr P.
 Koninklijke Bibliotheek
 Middelberg, Mr G. A. A.
 Rijksbureau voor Kunsthisto-
 rische Documentatie
 Sanders, P. F. X.
 Slesens, Ir J. van der
 Velsen- Metzelaar, Mevr.
 W. L. van
 Woestenburg J. C.

Haarlem:

Wilde, J. de

Hilversum:

Hoogland-Kole, Mevr. J. A.
 Huisken, C.
 Notten, Mej. W. L. van
 Ronde, J. de
 Renou, F.
 Scheltema, H. D.
 Smorenburg, J. M.
 Steyling, Dr W. J.

Hollandse Rading:

Kuhlwillm, H. J.

Huizen (N.-H.):

Ruiter, J. A.
 Volkersz, H. F.

Kockengen:

Gemeente Kockengen
 Kerste, J.

Langbroek:

Hellemans, J. J. H.

Laren (N.-H.):

Boetzelaar, R. W. C. Baron van
 Leonhardt, G. J. G.

Leiden:

Antiquariaat en Boekhandel
 Burgersdijk en Niermans
 Mij. der Nederlandse Letter-
 kunde

De Lier:

Hofwegens, G. van

Loenen aan de Vecht:

Bastert, J. N.
 Beusekom- van Foreest, Mevr.
 de Wed. Mr F. C. van
 Bloem- van der Heijden,
 Mevr. M. C.
 Blok, Jr J. W.
 Enst, Dr W. van
 Dudok van Heel, J. F.
 Geel, W.
 Holthoon-Fluit, Mevr. H. J. van
 Huisinga, L. J.
 Kampen, J. W. van
 Kappeyne van de Coppello,
 Mr Dr N. J. C. M.
 Kappeyne van de Coppello-
 van Panhuys, Mevr. Th. E.
 C. M.
 Kempen- van Setten, Mevr. M.
 van
 Klaassens, E. H.
 Kralingen, B. van
 Nie, C. W. van
 Olf, C.
 Raat, H. de
 Schayk, W. A. van
 Sondaar- Keyzer, Mevr. C. F.
 Sondaar, L. H.

VIII

Stolp, Mej. A. G.
Wedden, H. J. M. van der
Weyland, G. J.
Wittert van Hoogland, Jhr
O. A. E. E. L.

Loenersloot:

Kalff Azn, G. A. A. A.
Nagell- Martini Buys, M. F. M.
Barones van
Schuilwerve, Mr J. H.
Sluyters Jr, J.
Verschoor, J.

Loosdrecht:

Aalberts, H.
Arends, H.
Boeschoten, J.
Daams, J.
Doude vanTroostwijk, Mr
J. H. M. A.
Freese, J. P.
Haselen, Mej. E. van
Simons, Mr C. H. F.

Maarsssen:

Agterberg, J.
Alleman, J. G.
Berg, B. O. van den
Besier- van Geelen, Mevr. C. J.
Bruza, Ir I. V.
Cornelissen, Dr R. L.
Cosijn, Dr J.
Dekker, D.
Droogenbroek, H. J. van
Dijk, J.
Freytag, F. J. de

Gemeente Maarsssen

Gielsing, J.
Gulik, D. van
Hinfelaar, L. C.

Huitzing, E. R.
Jansen, Mgr A. M.
Kerkvoort, P. van
Kingma, Ir G.
Klap, C. P.
Schuckink Kool, Mej. A. W.
Kraayenhagen, J.
Kroon, G.
Mol, B. C. J. de
Plomp, R.
Reith, Mej. A.
Remijnse, M.
Rodriguez, M.
Rossum-Watermann, Mevr.
A. J. van
Royen, N. van
Rijsterborgh, C. J.
Sandick, J. W. W. A. G. van
Schaik, Mr Dr Th. E. E. van
Schenk, Mr W. L.
Schipper, A. P.
Schokking- Kany, Mevr. R. J.
Servaas, J. N.
Seumeren, M. F. M. van
Terbijhe, L.
Verkuil, M.
Vlugt, J. van der
Vos, D. de
Wal, D. van der
Westenburg- de Groot, Mevr. P.
Westermann, B. W.
Wolf, Ir L. C. M. de
Zwaardemaker, R. C.
Zwaardemaker-Job,
Mevr. G. A. J.
Zijlstra, S. H.

Maastricht:

Limburgs Geschied- en Oud-
heidkundig Genootschap

De Meern:

Bogaard, P. H.
Bruijn, Jac. de

Muiderberg:

Schellart, A. I. J. M.

Mijdrecht:

Heer, G. H. de

*Naarden:*Gortel, Dr J. H. van
Oudenniel, C. G. van*Nederhorst den Berg:*Blok, Dr D. P.
Brink, H. van den
Huisstede, C. van
Ver. voor Vreemdelingen-
verkeer*Nieuwersluis:*Doedens, J. B.
Luttge, Prof. J. M.
Doude van Troostwijk, D. W.
Doude van Troostwijk, L. W.
Schmal Jr, J. P.*Nigtevecht:*Amesz, P. J.
Hulsinga, D.
Wees, G. A. van*Oosterbeek:*

Beusekom, Mr E. van

*Overveen:*Vries- van der Lee, Mevr. A. de
Warnaars, H. B. E.*Rilland-Bath:*

Spaan, D. N.

*Rotterdam:*Bibliotheek en Leeszaalen der
Gem. Rotterdam
Vereniging Boerenwagenclub
Canter Cremers, Mr J. J.
Klausz-Martini Buys
Mevr. A. M.
Martini Buys, Jhr P. H. A.*Rozendaal (Gld.):*

Nitschmann, E. A.

Rijnsaterswoude:

Breen, H. L.

*Soest:*Bentinck, Mr S.P. Baron
Soesterberg:
Haselen, Mr J. van*Uithoorn:*

Hulst, A. J. van

*Utrecht:*Biegelaar Jr, J. B. P.
Buisman, P. W.
Burg. Plebaan, J. van der
Danklof, H. A.
Haakman, P. J.
Historisch Genootschap
Horst, A. van der
Koren, F. G.
Lip- Kibbeling, Mevr. W. A.
M. van der
Mezger, J.
„Oud-Utrecht”, Ver.
Plomp- Klijsma, Mevr. W. A.
Provinciale Bibliotheek
Reisbureau „Ebato”
R.K. Openbare Leeszaal en
Bibliotheek
Prov. Utrechtse Bond voor
Vreemdelingenverkeer

Rijksarchief in de Prov Utrecht
Soeten, H. J. de
Thèonville, F. W. G.
Ven, Dr A. J. van de
Vor der Hake, J.

Veere:

Loeff, Ir J.

Vinkeveen:

Vries, J. de

Voorburg:

Rijksdienst voor de Monumen-
tenzorg

Vreeland:

Beelaerts van Blokland, Jhr
J. P.

Leeuwen Boomkamp, D. C.
van

Brandes, Ir M. C.

Doorne, Mr P. W. van

Erdmann-Kensen, Mevr. I.

Hartung, O. E. K.

Oosterbroek, B. H. A.

Sprenger, F. D.

Tas, Mr L. C. van der

Waardenburg:

Goelst Meyer, A. F. van

Wageningen:

Kniphorst's Boekhandel

Wassenaar:

Wieder Jr., F. C.

Weesp:

Brink, H. A. van den
Lindeboom, G.

Woerden:

Wesseling, G. J.

Wijk bij Duurstede:

Dijkman-Schoenmaker
Mevr. G. J. E.

IJsselstein:

Cool, A. G.

Zaandam:

Vis-Honig, Mevr. A. M. C.

Zeist:

Adels-Vermeulen, Mevr. de
Wed. Dr M.

Holthe tot Echten

Jhr. Dr L. M. van

Jaarverslag 1966

Op zaterdag 14 mei 1966 had in hotel De Nederlanden te Vreeland de jaarvergadering plaats, die volgens de presentielijst door 28 leden werd bezocht.

De voorzitter opende de vergadering met een woord van welkom en herdacht de overleden leden, zijnde: Mevrouw C. H. de Joncheere-van Dijk en de heren B. H. Blankenberg, Mr W. I. Doude van Troostwijk en M. C. Uiterwaal. Na voorlezing van de notulen van de vorige vergadering werden deze met een kleine wijziging goedgekeurd. Aansluitend hieraan werd door de secretaris het jaarverslag voorgelezen. Vervolgens verzocht de voorzitter de penningmeester zijn financieel verslag uit te brengen. Uit dit verslag bleek, dat het voordelig saldo per 1 januari 1966 f 3.063,10 bedroeg. Het nazien van de rekeningen over de jaren 1964 en 1965 bleek hierbij aan alle vereisten te hebben voldaan, zodat de penningmeester onder dankzegging voor het door hem gevoerde beheer kon worden gedechargeerd. In de kascommissie voor het jaar 1966 werden benoemd de heren Bastert, Van Leuven en als waarnemend lid de heer Koren. Op een desbetreffende vraag antwoordde de voorzitter, dat afgezien van de kosten gebrek aan tijd de oorzaak is, dat er nog steeds geen klapper op de jaarboekjes kan verschijnen.

Bij de verkiezing van bestuursleden werden de aftredenden, de heren Trouw, Sprenger en Adriaans bij acclamatie herkozen.

Het bestuursvoorstel om als bestemming van de aanstaande excursie Leiden vast te stellen had de instemming van de vergadering. Het jaarboekje gaf geen aanleiding tot het maken van bijzondere opmerkingen. Op grond van de grote waardering, die ons genootschap heeft voor het werk van de Vechtcommissie werd de bijdrage aan deze commissie wederom op f 100,— vastgesteld.

Bij de rondvraag informeerde de heer Bastert naar de Hendriks-hoeve te Breukelen. Het antwoord luidde, dat deze hoeve tegenover Vechtvliet is gelegen. De gemeente Breukelen had het terrein van de

Hendrikshoeve gekocht en de te nauwe toegang veranderd, terwijl de naam van de hofstede thans „Morgendauw” is geworden . . . Vervolgens werd gevraagd naar de stand van zaken met betrekking tot het streekplan voor de Vechtstreek. De voorzitter antwoordde, dat er twee streekplannen voor deze streek zijn; en wel een van de provincie Noord Holland en een van de provincie Utrecht. De openbaarmaking van het laatste kon binnen afzienbare tijd worden verwacht.

Het bestaan van de vereniging „Oud Broek in Waterland”, die in haar gebied veel succes heeft, deed de vraag opkomen, of er in de Vechtstreek behoefte zou kunnen zijn aan een nieuwe organisatie, die meer succes zou kunnen hebben als de bestaande instellingen. De voorzitter betwijfelde het nut van een nieuwe organisatie naast de reeds bestaande instellingen. Men zou beter de bestaande instellingen kunnen activeren.

De heer Pompe roerde de aanstaande vernieling van het Gein aan ten gevolge van de ontzandingsplannen in dit gebied. Ten behoeve van de ontzanding werden er boerderijen in het Gein opgekocht. Het bleek dat zelfs de belanghebbenden hier vrijwel geen uitkomst tot redding meer zien.

Een voorstel tot verhoging van de jaarlijkse bijdrage vond de instemming van vele leden en zou derhalve op de agenda van de volgende ledenvergadering worden geplaatst.

Als laatste punt van discussie kwam de verbreding van de Mijndense Dijk ten behoeve van de recreatie in het plessenschap ter sprake, waarna de vergadering door de voorzitter kon worden gesloten.

Tot zover het verkorte verslag van de jaarvergadering, die werd gevolgd door een bezichtiging van de in restauratie zijnde Ned. Hervormde kerk te Vreeland. Wij kregen door de uitvoerige toelichtingen van de heren Duran en Schaling een indruk van het ingrijpende karakter van de huidige restauratietechniek.

Met de redactiecommissie van het Alkmaarse Jaarboekje werd een ruilvereenkomst aangegaan.

Voor de nieuwe zittingsperiode ingaande 1 mei werd door het bestuur de heer J. Trouw aangewezen als lid van het algemeen bestuur van de Stichting „De Utrechtse Molens”.

Op maandag 20 juni werd de jaarlijkse excursie gehouden, welke ons ditmaal naast monumenten boven de grond het belang toonde van monumenten die nog in de bodem aanwezig zijn.

Op 25 november was het bestuur vertegenwoordigd bij de voltooiing en overdracht van de herstelde Ned. Hervormde kerk en toren van Nigtevecht. Een klein gedenkboek van de hand van de heer P. J. Amesz bewaart hieraan de herinnering.

Met de gebruikelijke opgave van het aantal leden willen wij dit verslag besluiten. Aan het einde van het verslag bedroeg dit 288.

Martini Buys

STAAT VAN ONTVANGSTEN EN UITGAVEN
BOEKJAAR 1966

XIV

<i>Ontvangensten:</i>	<i>Uitgaven:</i>
Saldo 1965:	Jaarboekje f 1.347.10
Kas f 1.388.10	Onkosten:
Effecten f 1.675.—	Porti, telefoon, drukkosten enz..... „ 212.80
— — — — — f 3.063.10	Bijdrage Commissie voor de Vecht „ 100.—
Contributies „ 1.447.50	Bibliotheek..... „ 3.—
Verkochte jaarboekjes „ 34.50	Saldo 1966:
Rente 1966 „ 64.50	Kas f 1.271.70
	Effecten „ 1.675.—
	— — — — — „ 2.946.70
	f 4.609.60
	f 4.609.60

G. J. WEYLAND, penningmeester

Excursieverslag 1967

Wanneer J. le Francq van Berkhey in zijn „Natuurlijke Historie van Holland” (1769) een uitvoerige beschrijving geeft van de Zaan-
kanters en hun karakter, vertelt hij van de mannen dat zij zich „in
hun beroep ongemeen driftig” gedragen. Wanneer hij dan nevens
goede en slechte eigenschappen ook nog vermeld dat de vrouwen
„de fraaiste en netstgevormde blanke troniën van geheel Europa”
hebben; wie zou dan niet met ons geestdriftig zijn geworden om op
zaterdag 15 juli 1967 de excursie van Niftarlake naar het Zaan-
gebied mee te maken.

Al is het verschil van Zaanland met andere delen van ons land
door de algemene industrialisatie niet meer zo opvallend als vroeger,
toch kan de bezoeker nog wel zien dat dit gebied als industrie- en
handelsmiddelpunt reeds vroeg tussen stad en platteland een twee-
slachtig karakter kreeg. Hierbij moesten de agrarische belangen door-
gaans wijken voor de belangen van de nijverheid. Dat deze ontwik-
keling niet geheel toevallig is geweest zal uit de geschiedenis van deze
streek verklaard kunnen worden.

In 1296 verloor de heer Van Zaende als medeplichtige aan de
moord op Floris V door verbeurdverklaring zijn heerlijkheid aan de
grafelijkheid van Holland. De graaf was hiermede een tegenstander
kwijt en verwierf er een arm gebied bij, dat was samengesteld uit
honderden eilandjes, polders en moerassen, waarin het water „De
Zaan” de samenhang vormde. Eeuwenlang had de bevolking er de
grootste moeite het hoofd boven water te houden; vandaar dat het er
menigmaal onrustig was. Zo vond men er achtereenvolgens veel
deelnemers aan de opstand van het Kaas- en Broodvolk (ca. 1490),
veel wederdopers (ca. 1540) en nog veel later Patriotten (ca. 1787) en
socialisten. Meermalen was men niet in staat de IJ-dijken te onder-
houden. In het begin van de tachtigjarige oorlog lag het land in de
vuurlinie (1572—1574) en werd een groot deel van de dorpen geheel
afgebrand en het land verlaten. Na de overgang van Amsterdam

naar de Staatse zijde (1578) werd het er veel rustiger en kon de opbloei van de Zaanstreek beginnen. Hiertoe hebben de vele ingetogen levende Doopsgezinden niet weinig bijgedragen.

Van oorsprong waren de Zaanse dorpen voornamelijk vissersnederzettingen. Naast de visserij kregen ook veenontginningen de aandacht. Vóór de drooglegging van het IJ (1865—1876) hadden de dorpen het karakter van zeedorpen. De open verbinding met de zee over Zaan, IJ en Zuiderzee bracht de vissers tot zeevaart, scheepsbouw en koophandel. Met gretigheid wierp men zich vervolgens op die takken van nijverheid, die door belemmerende overheidsbepalingen in de naburige koopstad Amsterdam niet tot ontwikkeling konden komen. In de zeventiende eeuw verrezen er vele honderden molens met de daaraan verbonden pakhuizen en woningen voor het maken of verwerken van olie, papier, zeildoek, verf, specerijen en hout, terwijl we daarnaast de vele water- en graanmolens niet mogen vergeten. De molenmakerij werd in deze streek zelfs een zelfstandig ambacht.

Het voorgaande in aanmerking nemende is het geen wonder dat in de negentiende eeuw de industriële revolutie een bijzonder moeilijke overgangstijd voor de bevolking is geweest, doordat de oude maatschappelijke verhoudingen grondig verstoord werden. Van ouds was er een sterke gemeenschapsband, die boven stands- of klasseverschillen uitging. Deze laatste gingen in de negentiende eeuw een belangrijke rol spelen, waardoor veel van het streekeigene is verloren gegaan.

Laten wij ons nu aansluiten bij de deelnemers aan de excursie, die zich met de autobus van het Amstelstation naar De Zaan lieten rijden om in de Gortershoek op de Lage Dijk uit te stappen voor een bezoek aan het raadhuis van Zaandijk. Dit raadhuis is sedert 1854 gevestigd in een oud koopmanshuis uit het jaar 1752. De afkomst van dit huis is nog duidelijk te zien aan de ramen, die de attributen van handel en scheepvaart vertonen.

In de fraaie raadzaal werden we onthaald op een kopje koffie, terwijl de burgemeester de heer Oosterbaan ons welkom heette en inwijdde in de geschiedenis van zijn gemeente en haar raadhuis. Ook de raadzaal was het aankijken waard. Zij is uitgevoerd in rococo-stijl en in het begin der negentiende eeuw voorzien van een geschilderd

behang, waarvan de voorstellingen vermoedelijk ontleend zijn aan de Vechtstreek. In de aangrenzende achterkamer met een mooi uitzicht over de tuin op de Zaan, bevindt zich nog een zogenaamde „snuiger” (Zaanse schoorsteen). De ligging tussen weg en water van de huizen aan de Lage Dijk herinnerde ons aan de ligging van vele Vechthuizen, waarbij men ook dikwijls twijfelt of de weg- dan wel de waterkant van het huis de voorgevel heeft.

Na de hartelijke ontvangst op het raadhuis stonden we weer op straat en bewonderden aan de overzijde de beeldentuin. Vroeger waren er vele tuinen versierd met beelden en zonnewijzers, maar in de loop der tijden zijn ze vrijwel alle verdwenen. Niet ver van het raadhuis kwamen we te staan voor het mooie achttiende-eeuwse papiermakershuis, dat in 1706 werd gebouwd en daarna nog enige malen is gewijzigd, totdat het in 1940 aan de gemeente werd geschonken voor de huisvesting van de verzamelingen van de Zaanse Oudheidkamer.

Aan het gebouw van de oudheidkamer is de ontwikkeling en samenstelling van de grotere Zaanse huizen goed te volgen. Aan de wegkant lag vrijwel steeds de pronkkamer, het „Bestend” geheten, waarachter een zomer- en winterend werden gebouwd. Zodra de welstand van de eigenaar het toeliet verlengde hij zijn huis aan de waterkant met een „Luchthuis” (Zaankamer), dat de functie van tuinhuis had, dat over het bleekveld heen uitzag op de Zaan. Het luchthuis van de oudheidkamer heeft als gevel een Broeker voorschot in een gemengde Lodewijk XVI en Empirestijl.

De voordeur van het museum binnenkomende betreedt men rechts de pronkkamer, waarvan de schoorsteen en de betimmering zeer fraai in rococo-stijl zijn uitgevoerd. De bedstede doet er thans dienst als porseleinkast; de wanden hebben een door W. M. Uppink in 1830 geschilderd behang.

Aan de totstandkoming van de oudheidkamer en haar uitgebreide inhoud is onverbrekkelijk de naam van de familie Honig verbonden. De verzamelingen geven ons door hun grote verscheidenheid — historische en topografische schilderijen, scheepsmodellen, meubels, kinderspeelgoed, tekeningen en prenten — een bijna volledige indruk van de Zaanse cultuur. We behoeven hier maar te herinneren aan de oude Zaanse meubelen en tegeltafelen met hun beschilderingen

ontleend aan de Bijbel, zee- en walvisvaart, enz. De beschilderde flappen aan de wand, Assendelfter en Jisper kabinetten, stoven, mangelplanken, schoolborden, uurwerken, enz.; eertijds algemeen in gebruik, zijn thans zeldzaam geworden en zeer gezocht. Het zijn vooral de dagelijkse gebruiksvoorwerpen, die hier in hun eigen omgeving zijn opgesteld en zij doen ons de Zaanse kunst als volkskunst kenmerken.

Zoals vrijwel met iedere oudheidkamer het geval is kampt ook de Zaanse door de vele aanwinsten met een nijpend ruimtegebrek. Het was aan de welwillende en uitvoerige rondleiding door de beheerders te danken, dat wij opmerkzaam werden gemaakt op vele bijzonderheden, waarop het oog anders zeker niet zou zijn gevallen. Ook hier bood de tuin met het ruime uitzicht op de molens en de Zaanse schans de deelnemers de gelegenheid om weer op adem te komen.

In het vooruitzicht van de koffiemaaltijd viel het afscheid van Zaandijk niet zwaar. Het gehele dorp overziende kunnen wij ons nauwelijks meer voorstellen, dat Zaandijk in 1494 werd gesticht door Heynric Pietersz, die in dat jaar vergunning kreeg de Zaandijk te mogen bebouwen. De stichter had vijf zonen; vandaar dat Zaandijk nog lang „de Vijfbroers” heeft geheten. Een ieder spoedde zich te voet of met de autobus naar de Zaanse Schans, waar in „De Zwarte Walvis” onze koffiemaaltijd gereed gemaakt werd. Tijdens deze heeft de heer F. Mars ons in een lezing uitvoerig verteld over de Zaanstreek en haar molens en de totstandkoming van de Zaanse Schans, waarin hij zelf een groot aandeel heeft gehad. Wij zullen hier zijn onderhoudende tafelrede, waarin hij blijk gaf van zijn grote kennis en waardering voor zijn streek, niet weergeven.

De vensters van de verdieping van „De Zwarte Walvis” geven een goed uitzicht, aan de ene kant over de Zaan op de Gortershoek en aan de andere kant op de huizen van de Zaanse Schans met hun vrolijk fris gekleurde gevels. Nergens ziet of liever zag men zoveel houten pronkgevels als aan de Zaan. Toen na de laatste oorlog algemeen werd ingezien, dat van de typische Zaanse woonhuisbouw binnen afzienbare tijd niets meer over zou zijn, is men gesteund door de overheid na jaren van voorbereiding in 1961 gekomen tot de oprichting van de stichting „De Zaanse Schans”, die haar naam ontleent aan de Geuzenschans uit de tachtigjarige oorlog, die in de on-

middellijke omgeving was gelegen. De bedoeling van de stichting is een reservaat te maken, waarnaar de houten huizen, die het slachtoffer dreigen te worden van de uitbreiding van de industrie of van saneringsplannen worden verplaatst. Hetgeen reeds is bereikt met de herbouw van vijftien huizen maakt de Schans tot een unicum voor ons land en daarbuiten. Deze huizen, gelegen aan de Kalverringdijk, het Zeilenmakerspad en het Zonnewijzerspad, hebben een nieuwe ligging gekregen, die overeenkomt met de oude Zaanse dijk- en padbebouwing.

Hoewel nog niet alle woonhuistypen zijn vertegenwoordigd heeft men door afbraak en herbouw veel meer kennis van de houten woonhuisbouw verkregen. Zo weten wij nu dat in de Zaanstreek tot op het laatst werd voortgebouwd op een middeleeuwse traditie, die elders allang verdwenen was. Vanzelfsprekend werden geleidelijk de uiterlijke vormen aan de wisselende stijlperioden aangepast. Voor de achttiende eeuw onderscheiden wij dan de Zaanse en de Broeker voorschotten; de laatsten waren hoger dan het Zaanse type. Deze houten gevels of voorschotten hebben in veel gevallen die van gothische oorsprong met makelaars en windveren vervangen. Maar tot op heden werden zij steeds in vrolijke kleuren geverfd. Kenmerkend voor het Zaanse huis was ook de veel voorkomende „dooddeur” in het midden van de voorgevel; zij werd alleen gebruikt voor begrafenissen en huwelijken. Als ander type Zaanse huis kennen we het „hooihuis-type” met een wolfsdak in plaats van het zadeldak; het is afgeleid van de stelphoeve.

Men mag het eeuwenlang voortbestaan van een nauwelijks gewijzigde constructie voornamelijk aan drie oorzaken toeschrijven. Vooreerst bevorderde de slappe bodem de vrij lichte houtbouw, terwijl de vrij sobere levenshouding van de hier dominerende doopsgezinden geen hogere eisen stelde. Bovendien stimuleerde de uitgebreide houthandel en scheeps- en molenbouw het maken van stevige houtconstructies. Als laatste en zeer belangrijke oorzaak moet worden genoemd het gemis van stedelijke keuren, die de bouw van houten huizen wegens het grote brandgevaar uiteindelijk geheel zouden verbieden. Ook al stonden de huizen er minder dicht op elkaar als in de stad, de bewoners hebben er heel wat rampzalige branden te verwerken gekregen.

Het was een gelukkige gedachte van de stichting om in de Zaanse Schans als rustpunt voor de bezoeker een restaurant in de plannen op te nemen en hiervoor het uit 1717 dagtekenende weeshuis uit Westzaan te bestemmen. Hoewel voor het huidige gebruik gewijzigd, herinneren enkele onderdelen van het gebouw nog aan zijn oorspronkelijke bestemming. Na afloop van de koffiemaaltijd begaven we ons naar buiten ten einde de Zaanse Schans nader te bekijken. Daarna bracht een korte wandeling langs de Zaan ons bij de drie molens, die als volgend onderdeel van het programma onze belangstelling trokken.

De eerste molen „de Huisman” geheten is een specerijmolen, die van elders afkomstig op een bestaande schuur werd herplaatst. Vervolgens kwamen we bij de paltrok-houtzaagmolen „de Gekroonde Poelenburg”, die ook al van elders naar zijn huidige plaats werd overgebracht. Als laatste bekeken we „de Kat”, die nog de enige verfmolen ter wereld is en bewoond wordt door een groot molenliefhebber, de heer E. Smit. Zij zou ook „de Duinjager” genoemd mogen worden, omdat deze laatste werd herplaatst op de schuur van de reeds jaren verdwenen molen „de Kat”. Vanaf haar stelling was een ruim uitzicht over de gehele omgeving ons deel. De genoemde drie molens zijn geheel bedrijfsklaar en op gezette tijden en bij gunstig weer laten ze hun vrolijk draaiende wieken aan de bezoeker zien. Op de buitenste nok van de molenschuren bevindt zich het „Spintje”, het kleine automatisch kruierende staartmolentje, dat dienst doet bij de bepaling der windrichting.

Voor het volgende bezoek zette de autobus de deelnemers in Koog aan de Zaan voor het molenmuseum af. Dit museum is in 1928 ondergebracht in het verplaatste „Huis met de ijzeren brug”, dat bijzonder mooi gelegen is in het Kooger wandelpark. Het bevat een ontelbaar aantal voorwerpen, die bij het molenbedrijf een rol hebben gespeeld. Daarnevens herbergt het in op schaal gebouwde modellen vrijwel alle soorten molens, welke de Zaanstreek rijk is geweest. In de nabijheid van het molenmuseum staat de oliemolen „Het Pink”, die met zijn voorgangers heel lang in het bezit van de familie Honig is gebleven, totdat hij als museumstuk is overgegaan naar de in 1925 opgerichte vereniging „De Zaanse Molen”. Voor de bezoeker kan hij zich in vol bedrijf tonen. Ons klinkt in gedachten het slaan van de zware stampers op het oliezaad nog in de oren. De uitvoerige rond-

leidingen in deze laatste musea hebben welwillend de gerezen vragen beantwoord. Het ontbreekt ons aan deskundigheid en de nodige plaatsruimte om hier een beschrijving te geven van allerlei technische en folkloristische bijzonderheden van het molenbedrijf. Zeker is dat aan de Zaan de molens een belangrijke rol in het volksleven hebben gespeeld. De molentechniek heeft dit gebied niet alleen de nijverheid gegeven maar het ook bevrijd van de wateroverlast.

Eenmaal gehard door de strijd tegen het hen omringende water hebben de bewoners in de loop van hun geschiedenis ervaren en begrepen, dat ditzelfde steeds dreigende water voor hun een levensbron was geworden. Ten blijke hiervan vertelden zij hun kinderen dat hun broertje of zusje door de „Poppiesroeister” (vroedvrouw) uit het water werd gehaald.

Na alles wat we wellicht helaas te vluchtig op de dag van de excursie hebben gezien, moesten we erkennen dat vele Zaankanters, zoals Honig, Boekenoogen, Vis en vele anderen, in een periode van ruim honderd jaren „ongemeen driftig” zijn geweest de historische belangstelling in hun streek te doen opleven. Het sedert 1945 verschijnende maandblad „De Zaende” legt hiervan mede getuigenis af.

Wij willen dit verslag besluiten met een strofe aan te halen uit „Zaanlandts gezeegende Staat”; een gedicht, door P. Koel in 1788 gemaakt.

Men ziet ons gulde staat; gelijk een klaare Zon
 Schijnt zij door gants Euroop, stroomt als uyt volheyds bron
 Naar Amstels schoone stadt, of daar geleegen Schip;
 Naar 't Oost en West al om, jaa door de Ociaan
 Door Scheepen groot en klijn, met koopmanschap belaan,
 Wij drijven handel door en vreezen geene klip.

Martini Buys

VERSLAG VAN DE STICHTING VOOR DE VECHT EN HET OOSTELIJK- EN WESTELIJK PLASSENGEBIED OVER HET TIJDVAK 1965—1967

INLEIDING

In de werkperiode, sedert de laatste algemene vergadering te Breukelen op oktober 1965, werd het aantal vergaderingen van het bestuur en de werkcommissie geleidelijk opgevoerd, terwijl het houden van bijeenkomsten in diverse plaatsen van ons werkgebied, vaak met vertegenwoordigers van die gemeenten, ons in staat gesteld heeft de problemen ter plaatse beter te bezien en te behartigen.

Binnen de verslagperiode werd het 40-jarig bestaan van de commissie herdacht. Een eenvoudige excursie werd gemaakt naar de Noordelijke Vechtstreek, terwijl ook een bezoek werd gebracht aan het Randmeer van Zuid-Flevoland.

Het medeleven van tal van particulieren maakte het mogelijk de aandacht van de autoriteiten op minder gewenste toestanden te vestigen. Zoals begrijpelijk is, kon niet altijd een succes worden geboekt; daarvoor overlappen de belangen in de randstad Holland elkaar te veel. Toch is de commissie overtuigd, dat het actief op de bres staan voor de belangen, een gunstig stimulerende invloed ten gevolge heeft gehad.

Het bestuur der commissie bestaat thans uit:

Ir J. Loeff, voorzitter te Oud-Loosdrecht (thans te Veere).
Th. Th. M. H. Bijleveld, secretaris te Breukelen
H. D. Scheltema, penningmeester te Hilversum
Dr V. Westhoff te Driebergen-Rijsenburg
J. Trouw te Abcoude.

Behalve de hierboven genoemde bestuursleden hebben in het werkomité zitting de Heren: G. Adriaans, Amersfoort; A. C. Blom, Vinkeveen; Mr C. Kooiman, Weesp; K. Nagel, Amsterdam; B. H. de Vries, Abcoude; A. Stork, Weesp; Ir J. W. G. Pfeiffer, Naarden; J. Daams, Loosdrecht.

Ten aanzien van de financiën mag met erkentelijkheid worden herinnerd dat zowel het provinciaal bestuur van Utrecht als van Noord-Holland, met het verlenen van financiële bijdragen het doel van de commissie hebben gesteund. Ook enige gemeentebesturen, verenigingen en tal van particulieren verleenden financiële medewerking.

In het vorig verslag werd melding gemaakt van de vorming van een fonds voor het restaureren van kleine monumenten. Per ultimo 1966 bedroeg het batig saldo f 8000,—. In 1967 kon een aanvang worden gemaakt met het herstel van de koepel van Valk en Heining onder Loenersloot.

De helft van deze bestemmingsreserve werd reeds tot dit doel besteed. Het laat zich aanzien dat naast de in uitzicht gestelde bijdragen van het rijk, provincie en naar wij hopen ook van de gemeente, nog met het overbruggen van een ongedekt tekort moet worden rekening gehouden. Voor de financiering van de uitgave over de Zuidelijke Vechtplassen, zijn thans voldoende middelen aanwezig.

ALGEMENE VERGADERING

Deze vond plaats in het State Wapen te Breukelen en wel op 9 oktober 1965. Met het werkcomité waren een 50-tal personen aanwezig.

In zijn openingswoord deelde de voorzitter Ir J. Loeff mede dankbaar te zijn voor de belangstelling waaruit een duidelijke liefde voor de streek bleek. De voorzitter deed een beroep op een ieder zich in te zetten voor het behoud van de natuurlijke en culturele rijkdom van de Vechtstreek en wees in dit verband op het belang van een goede samenwerking met particulieren, opdat men tijdig over de nodige informatie kan beschikken.

Het verval van de streek, zette zich als gevolg van allerhande oorzaken voort, waarbij men toch niet te pessimistisch moet zijn, omdat het dikwijls mogelijk is gebleken door samenwerking veel te bereiken.

Het hydrobiologisch instituut Vijverhof te Nieuwersluis a/d Vecht heeft aangeboden te komen tot samenwerking in het belang van de bestrijding van de waterverontreiniging. Uiteraard stelt de commissie deze gedachte op prijs en getracht zal worden tot een gebundelde actie te komen.

Speciale aandacht vroeg de voorzitter voor de instandhouding van de kleinere monumenten. Deze worden zo licht vergeten of raken in verval. Zo werden de voor deze streek zo typische beeldengroep „de vier jaargetijden” nabij het huis Vechtoever te Maarssen, hier nog steeds niet herplaatst. Juist nu het huis met zoveel overheidsgeld op lofwaardige wijze werd gerestaureerd, valt het te betreuren dat niet voldoende middelen aanwezig waren om ook het hek en de koepel weer in de oude glorie te herstellen. Ook het hek van de F. A. M. op Cromwijck te Maarssen moet vermoedelijk als verloren worden beschouwd. De commissie heeft wel uitvoerige opmetingen en werktekeningen laten maken; misschien komt er nog eens een kans tot herplaatsing.

Ten aanzien van de molens kon de voorzitter optimistischer zijn. Zowel in Utrecht als in Noord-Holland zijn Molenstichtingen tot stand gekomen, welke zich intensief met het herstel en behoud van de molens bezig houden.

Minder hoopvol was de voorzitter gestemd over het woonschepen-vraagstuk. De oplossing hangt ten nauwste samen met de woningnood. Toch zal reeds thans een beraad tot het nemen van afdoende maatregelen nodig zijn, omdat het gevaar tot een gebruik van de schepen als week-end verblijf aanwezig is. Uit de vergadering bleek dat men algemeen van mening is dat het vraagstuk de ontsiering, maar ook de verontreiniging in de hand werkt en dat met kracht aan een oplossing gewerkt dient te worden. Gelukkig is het dat beide provinciale besturen middelen beramen om te komen tot een concentratie van deze schepen.

Tal van planologische maatregelen zijn in voorbereiding. Het streekplan voor de Vecht en het plassengebied, hetwelk in de aanvang moeilijk op gang kon komen, vindt thans een eindbehandeling. Het plassenschap Loosdrecht e.o., hetwelk als een der eerste doeleinden de recreatie wil bevorderen en in goede banen wil leiden, heeft ook grote aandacht geschonken aan het behoud van natuurschoon en stelt pogingen in het werk door middel van een indeling de grote druk van recreanten op een verantwoorde wijze op te vangen.

Gehoopt moet worden dat ook voor het gebied van de Vinkeveense alwaar de druk vanuit Amsterdam zal toenemen, binnen niet al te lange tijd een plassenschap tot stand zal komen. Hoofdschotel van de jaarvergadering na het huishoudelijk gedeelte, was een lezing met lichtbeelden van de leden van ons werkcomité, de heren Ir Jansen en Stork, getiteld: *100 jaar Thijssen, 50 jaar Vecht*. De tekst sloot aan bij dia's, gemaakt naar de originelen van Verkade's Album van de Vecht, terwijl daarnaast opnamen van dezelfde plaatsen naar het huidig aanzien werden vertoond. Ondanks vele veranderingen, bleek gelukkig ook dat veel van het mooie van de Vechtstreek werd behouden.

Dat de lezing werd gewaardeerd, is gebleken uit de vele aanvragen, die beide inleiders hebben ontvangen, om ook elders deze tijdsopnamen te vertonen en toe te lichten, o.m. voor de Vogelwacht, de Oudheidkundige Bond Utrecht, de Rijksuniversiteit afd. biologie, de commissie voor de Eemvallei en personeelsverenigingen.

MONUMENTEN EN GEBOUWEN

Belangrijke steun bij het nastreven van onze doelstellingen is gelegen in het tot standkomen van een aantal nieuwe wettelijke voorzieningen, als b.v. de Monumentenwet en de inwerkingtreding van de wet op de Ruimtelijke ordening en de Woningwet.

Speciaal in Utrecht kwamen een aantal wijzigingen als beschermd dorpsgezicht tot stand.

Koepel Valk en Heining. Helaas is de koepel van Valk en Heining bij de aanvang van de restauratie ingestort. Met de rijksdienst voor de Monumentenzorg heeft overleg plaats gehad omtrent een algeheel herstel. Vertrouwd mag worden dat binnen afzienbare tijd deze voor de Vecht zo typische theekepel weer in oude glorie zal mogen getuigen van de schoonheid van de Vechtstreek.

Hek en steiger kasteel Nederhorst den Berg. In verband met plannen tot het dempen van de Reevaart, krijgt het restauratieplan een geheel ander aspect. Het gemeentebestuur heeft overleg voorgesteld teneinde de situatie zo veel mogelijk aan te passen.

PLANOLOGISCHE MAATREGELEN

Sanering Muiden

De sanering van de stad Muiden heeft de laatste jaren het gemeentebestuur veel hoofdbreken gekost. Nu men, na jaren van plannen maken een voorstel tot sanering voorhandend had, stak Rijkswaterstaat een spaak in het wiel door middel van het ontwerp voor een gemaal nabij het sluizencomplex. Aangezien deze plaats in het saneringsplan van vitaal belang was, zal een ingrijpende aanpassing noodzakelijk zijn. Het gemeentebestuur van Muiden overlegde met onze commissie over eventuele alternatieven.

De uitvoering van het plan lijkt echter een voldongen feit, de waterregulering van de Vecht schijnt dit noodzakelijk te maken.

Spiegel- en Blijkpolder te Nederhorst den Berg.

Het voornemen om via een gedeeltelijke amovering van het Ankeveense pad de Spiegel- en Blijkpolder met elkander te verbinden, lijkt binnenkort verwerkelijk te worden.

Aan het gemeentebestuur werd verzocht om alvorens tot vergraving over te gaan, eerst de vervangende rondweg gereed te maken. Bevestiging werd ontvangen, dat met die wens rekening zal worden gehouden.

Curtevenne te 's-Gravenland

In de nieuw samengestelde gemeente 's-Gravenland werd een vereniging opgericht onder een oude naam en wel Curtevenne. De doelstellingen zijn gelijk aan die van onze oude stichting, evenwel met de restrictie dat deze uitsluitend lokaal gericht zijn. Onder leiding van een voorlopig bestuur wordt actief gewerkt en de eerste resultaten zijn reeds bereikt.

Met schoolkinderen werd b.v. opruimingswerk verricht in natuurhistorisch belangrijke gebieden. Aan een dergelijk werk mag een grote pedagogische waarde worden toegekend.

Opheffing gemeente Weeperskarspel

Na de opdeling van het grondgebied van de voormalige gemeente Weesperkarspel, behoort een belangrijk gedeelte van de Noordelijke Vechoever thans tot de gemeente Weesp. Wij hebben het vertrouwen dat het gemeentebestuur van Weesp met ijver streeft naar een verbetering van het aanzicht. Zo vormde de opnemng van de oostelijke oever in de gemeentelijke vuilnisophaaldienst een belangrijke stap in die richting. Moeilijk zal het zijn om de 191 geregistreeerde woonschepen tot een aanvaardbare plaats terug te dringen.

Woonschepen, caravans en vuilstortplaatsen vormen een nog schier onoplosbaar probleem. Met de provinciale verordeningen in de hand kon nog onvoldoende worden opgetreden. Schriftelijk heeft de commissie zich gewend tot de beide provinciale besturen met het verzoek tot de aanwijzing van woonschepenhavens over te gaan, omdat de sanering door een dergelijke concentrering naar onze mening de beste

XXVIII

kans van slagen biedt. Plannen in die richting zijn in beide provinciën in voorbereiding.

Ook de ongeordende caravanterreinen betekenen een aanzienlijke aantasting van de natuur. De vuilnisafvoer geeft in bijkans iedere gemeente een probleem. Gehoopt mag worden dat eerlang de plannen om te komen tot een centrale verwerking resultaat mogen hebben.

Monumenten in Loenen

Het vertrouwen bestaat dat alle partijen in de gemeente Loenen, welke met de instandhouding en restauratie van panden te maken hebben, tot elkander komen. Een gemeentelijke monumentencommissie onder de leiding van het raadslid Ir. A. Mijs kan een krachtig en voortvarend beleid voeren en zodoende het nodige bereiken in een gemeente waar nog veel behouden kan worden. Het pand Het Wapen van Cronenburg heeft thans een bestemming gevonden, welke tevens een opdracht tot restauratie inhoudt.

Breukelen en het streekplan

Breukelen, welke gemeente als gevolg van de vele streekactiviteiten en de enge situering tussen tal van kunstwerken, zeer moeilijk ook maar bescheiden kan uitbreiden, kreeg aanvankelijk in het kader van het streekplan de ruimte tussen de Vecht en het plassengebied aangewezen voor toekomstige uitbreiding. Het provinciaal bestuur van Utrecht heeft begrip getoond voor de bestaande moeilijkheden en in een nota van wijziging medegedeeld dat ten aanzien van Breukelen met een bescheiden uitbreiding naar het westen rekening kan worden gehouden.

Alhoewel de commissie een aantasting van het groene midden zoals reeds op tal van plaatsen plaats vindt, betreurt, geeft de commissie verre de voorkeur aan een zodanige uitbreiding mits een aantasting aan de landschappelijk zo belangrijke strook tussen de Vecht en het legakkergebied van de plassen daardoor kan worden voorkomen.

Ernstig verontrust is de commissie over een weg welke op het streekplan is ontworpen en welke bij realisering in belangrijke mate het landgoed Gunterstein te Breukelen zal doorsnijden. Alhoewel de commissie overtuigd is van de noodzaak van het treffen van voor-

zienen om het steeds toenemend verkeer op de oude rijksweg te beperken, is het hier niet duidelijk dat deze weg, gezien de vele voorgenomen verbindingen elders in het gebied, in een belangrijke behoefte voorziet.

Hoogspanningsleiding

Met waardering wordt gereleveerd dat gezamenlijke inspanning geleid heeft tot een gewenste wijziging van het tracé voor een nieuwe hoogspanningsleiding tussen Utrecht en Muiden. Blijkens berichten uit de Nieuwe Wereld is het technisch mogelijk om ook deze hoge voltages te verkabelen in de grond. Van harte hopen wij dat het financieel haalbaar zal zijn deze uitzicht-binders onder de grond te stoppen.

Veldbiologische verkenningen

Door het vertrek van de secretaris-penningmeester Ir W. L. Jansen naar Overijssel, werd aan Ir J. W. G. Pfeiffer verzocht de plaats in de inventarisatiecommissie over te nemen. De Heer Pfeiffer die als natuurbeschermingsconsulent bij het Staatsbosbeheer voor Noord-Holland en Utrecht werkzaam is, stemde toe met een benoeming als lid van de commissie. Drs. P. Leentvaart, werkzaam bij het Rivon te Zeist zal het secretariaat weer op zich nemen.

Drs. Leentvaart verrichtte in 1966 een onderzoek naar de invloed van de verontreiniging in het Kortenhoefse plassengebied. Tevens werden vergelijkingen gemaakt met de hydro-biologische toestand van de Loosdrechtse plassen, Ankeveen en Naardermeer.

De Heer L. W. G. Higler verrichtte een onderzoek naar de microfauna in de Kortenhoefse plassen.

De heer E. E. v. d. Voo onderzocht de permanente quadraten van een hooilandreservaat bij de Elshof.

Drs. S. Segal van de gemeente-universiteit te Amsterdam maakte botanische opnamen in de kwelsloot met waterviolier. Drs. Leentvaart deed in samenwerking met de provinciale waterstaat van Noord-Holland een onderzoek naar de toenemende vertroebeling van het zuidelijk deel van het Naardermeer. De gegevens hiervan evenals die van een maandelijks plankton en chemisch onderzoek van het Naarder-

meer in 1963 werden in een Rivon-rapport vastgelegd. De vertroebeling werd veroorzaakt door een toename van blauwwieren. Er werden aanwijzingen gevonden dat de blauwwierengroei veroorzaakt wordt door de veranderingen in het chemische milieu, dat op zijn beurt weer samen kan hangen met verminderde grondwaterkwel van de hoge gronden. De heer J. ter Hoeve van het Staatsbosbeheer bewerkte een rapport over de grondwaterstanden aan de hand van gegevens van het centraal archief voor grondwaterstanden van T.N.O.

SLOTBESCHOUWING

Zoals reeds in dit verslag is vermeld, heeft de Vechtcommissie nu meer dan veertig jaren gepoogd zijn doelstelling na te leven. Terugkijkend moet worden vastgesteld, dat er gedurende dat tijdvak veel veranderd is in onze streek en dat dit, naar onze inzichten, zeker niet altijd ten goede is. Dat is waarlijk niet verwonderlijk in een wereld, die zo in beweging is en in een land met zo'n sterke bevolkingsgroei, als dat vooral sedert de oorlog valt waar te nemen.

De enorme uitbreiding van de woningbouw, de industrialisatie, de ongebreidelde toeneming van het aantal woonschepen, de geweldige groei van het verkeer en de steeds grotere plaats die de recreatie in onze samenleving inneemt, zijn vooral factoren, die invloed hebben gehad op het uiterlijk van onze streek. Al kan niet worden ontkend, dat deze ontwikkeling een onafwendbare noodzaak is, toch mag wel de vraag worden gesteld of deze ontwikkeling steeds met voldoende behoedzaamheid en liefde voor de schoonheid van de streek tegemoet is getreden. Wij zijn overtuigd, dat met meer zorg en liefde voor die schoonheid veel behouden had kunnen blijven, wat nu verloren ging. Toegegeven moet worden, dat de dynamiek van deze tijd en ook de veelal beperkte geldmiddelen niet altijd gelegenheid hebben gegeven tot het zoeken van andere — naar ons inzicht — betere oplossingen voor de vele problemen, die zich opdoen. Misschien is de tijd niet ver, waarin het mogelijk zal zijn meer overwogen te streven naar het behoud en de vergroting van de culturele en natuurlijke schoonheid en rijkdom van onze streek, zoals onze statuten dit aangeven. Onze stichting zal niet nalaten ook in de komende jaren, waar dit mogelijk is, hiervoor op de bres te staan.

RESTAURATIE VAN DE NED. HERVORMDE KERK TE NIGTEVECHT

De thans gerestaureerde kerk te Nigtevecht dateert vermoedelijk uit het eind van de 14e eeuw. Bij het graafwerk zijn nog enkele resten van de oudste fundering gevonden en ook muurwerk in het beneden-gedeelte van de toren wijzen hierop.

Het verleden heeft dit merkwaardige bouwwerk nogal een gedaanteverwisseling doen ondergaan. In de noordgevel kwamen onder de bepleistering laat Romeinse of vroeg Gothische raamnissen te voorschijn.

Een oude prent uit 1666 geeft een kijk op het dorp met de om-muurde kerk en de toren gedekt met een laag pyramidevormig dak.

De plundering en brandschatting door de Franse troepen in 1672 heeft ook zijn sporen nagelaten; de kerk met toren gingen in vlammen op.

Na de herstelling in 1677 verkreeg de toren een ranke achtkantige spits met balg, door leien gedekt, de verwoeste transepten werden niet herbouwd.

Dat men het toen met de herstelling van het metselwerk niet al te serieus heeft opgevat, bleek bij de huidige restauratie toen achter bepleistering het sterk vernielde en beschadigde metselwerk op meerdere plaatsen weer te voorschijn kwam.

Als gevolg van de zettingen door de geweldige brand, bleken scheuren in de baksteenmuren, vooral bij de toren, tot zelfs in de fundering door te lopen. Voor deugdelijk herstel en ook tegen kering van op-trekkend vocht in de kerkmuren werd daarom een gewapend beton fundatiestrook aangebracht.

Onder de cementlaag van de buitengevels kwam de fraaie baksteen weer te voorschijn. Aan de noordzijde kon de voormalige sacristie geheel in de oorspronkelijke stijlvorm opgetrokken en gerestaureerd worden. Met het fraai gemetselde kruisgewelf dient deze ruimte thans tot consistorie.

Ingebouwde schotwerken en ruimten in de kerk werden gesloopt. Het door boktor aangetaste gewelf met bekapping en ook de balklagen van de inwendige torenconstructie met spits bleken dusdanig

vergaan dat vernieuwing geboden bleek. Zware eiken balken en bekapping met tongewelf sieren nu de kerkruimte, terwijl bij de toren een orgelgaanderij werd opgetrokken.

De toren, in 1798 in bezit overgegaan aan de Burgerlijke Gemeente, kreeg inwendig een eiken vloer- en balkconstructie met klokkestoel en een vernieuwde spits. De nog bekende torenspits met verhoogde omloop en balustrade, dateerde vermoedelijk uit 1860. Op advies van de Rijksc commissie voor de Monumentenzorg bleef de uiterlijke vorm, in verbeterde verhouding gehandhaafd. De spits gedekt met leien en voorzien van loden roeven, enz.; de balusters en liggende delen zijn met zwaar lood bekleed.

Op de klokkezolder hangt nu weer de luidklok met luidinrichting aangesloten op het torenuurwerk. De aan vier zijden aangebrachte wijzerplaten zijn thans bij avond verlicht.

Het metselwerk van toren en kerk onderging binnen en buiten een grondige restauratie. De eikenhouten kozijnen en buitenluiken met siersmeedijzeren gehengen werden naar de eis van het werk hersteld. De ramen in de kerk dienden geheel vernieuwd en verkregen in aansluiting met het klassieke interieur een daarop aansluitende roede-verdeling met antieke glasbezetting.

In het torenportaal werd de beschadigde en versleten vloer vervangen door een beleggin met antieke plavuizen. De verzakte vloer in de kerk werd op hoogte gesteld. De grafstenen op de juiste plaatsen gelegd en als voorheen in de gangpaden en ontbreken gedeelte van antieke plavuizen voorzien.

Inwendig kregen de wanden een bepleistering van kalkspecie met rondgaande plint van antieke witte tegels.

In de scheiding tussen kerk en torenportaal kwam een open pui met deuren en luiken, waarbij gehandhaafd de oorspronkelijke pijlerstijlen van de vroegere achterwand tussen kansel en consistoriekamer. De buitendeuren dienden volledig hersteld te worden. Naar oorspronkelijk gebruik zal de hoofdtoegang weder onder de toren door naar de kerk leiden. Vermeld zij nog, dat de fraaie kraagstenen onder de ribben van het portaalgewelf met de sluitsteen onbeschadigd bleken te zijn.

De indeling van de kerk is geheel volgens de thans gebruikelijke liturgische eisen.

Het open koor ligt een trede hoger dan de kerkvloer. De open-gemaakte nissen onder de ramen geven dit gedeelte een grote verlevendiging.

Op de scheiding van kerk en koor is de gerestaureerde kansel geplaatst, waarvan de voet en het klankbord vernieuwd, geheel bij de stijl van het antieke meubilair zijn aangepast. De antieke kanselbijbel wordt gedragen door de fraai gegoten geelkoperen armsteun.

Het zgn. doophek, destijds met lezenaar ingericht, als plaats voor de voorlezer, werd na restauratie weer opengemaakt door de juiste plaatsing van de oude koperen doopboog.

Onder de koorsluiting staat nu de Avondmaalstafel met stoelen voor de avondmaalsgangers.

De eiken notabelenbanken van de bewoners der oude Vechthuizen Petersburg en Roosendaal en de familie Huidecoper, ontdaan van vernis en verflagen, prijken met hun gepolychromeerde wapens weer in hun oude glorie.

In het kerkgedeelte langs de wanden zijn weer aangebracht een nog overgebleven kleurrijk grafbord en schilden, waarop de wapens van de donateurs bij de herbouw van 1677 waaronder een van de Stadhouders-Koning Willem de Derde.

Langs het middenpad, op rood geverfde vloeren, staan in de kerk oudhollandse stoelen met rieten zittingen.

Met het blank gehouden eiken gewelf en in de oorspronkelijke kleur groen geschilderde balken en muurstijlen met schoren vormt dit geheel een waardig contrast met het overigens sober gehouden interieur. De antieke koperen kronen met kaarsen getooid geven daarbij een tintelende verlevendiging.

Bij avond wordt de kerk verlicht door middel van verborgen hoog aangebrachte diepstralers.

Voor de hete lucht verwarmingsinstallatie is aan de noordzijde, naast de toren, een kleine aanbouw in stijl, aan het geheel ondergeschikt gehouden.

Met de verbetering van het kerkterrein verkreeg het kerkhof een passende hekafsluiting met ommuurde en afgedekte stalling voor rijwielen.

Tot slot zij vermeld de bijzonder goede samenwerking met het Rijksbureau voor de Monumentenzorg, aanvankelijk de Heer D. Ver-

XXXIV

heus, architect, later opgevolgd door Dr Ir C. L. Temminck Groll en architect P. J. L. Schaap.

De restauratie werd uitgevoerd door de Fa. A. Valkenburg & Zonen te Nigtevecht onder dagelijks toezicht van de Heer Chr. Tas Jr., opzichter.

Restauratie en polychromeerwerk aan wapenborden, enz. werd uitgevoerd door de sier- en wapenschilder J. S. Beekmann uit Amsterdam.

De heteluchtverwarmingsinstallatie werd geleverd door de fa. Sawema te Delft.

De elektrificatie en bliksembeveiliging door het Installatiebureau fa. A. Verheul te Nigtevecht.

De revisie van uurwerk, restauratie van wijzerplaten, enz. door de fa. Eijsbouts te Asten.

Het siersmeedwerk door de fa. A. A. Verrier te Nigtevecht.

De restauratie van de antieke kerkkronen door de Oud-hollandse Kopergieterij Brink en Van Keulen te Haarlem.

Het nieuwe kerkorgel werd geleverd door de fa. Metzler & Söhne Orgelbau te Dietikon Zch. Zwitserland.

Een woord van waardering mag niet achterwege blijven voor alle bij dit werk betrokken aannemers en medewerkers, die door grote vakbekwaamheid gepaard aan liefde voor het historisch verleden dit bouwwerk weer in ere hersteld hebben.

EDE, 25 november 1966

Ferd. B. Jantzen F.Gzn.

Architect H.B.O. & B.N.A.

INHOUD

1. <i>Bestuur van het genootschap</i>	III
2. <i>Ledenlijst</i>	V
3. <i>Jaarverslag</i>	XI
4. <i>Rekening van de penningmeester</i>	XIV
5. <i>Excursieverslag</i>	XV

I. <i>Verslag van de Stichting Commissie voor de Vecht en het Oostelijk en Westelijk Plassengebied over het tijdvak 1965-1967</i>	XXII
II. <i>De Restauratie van de Ned. Hervormde kerk te Nigtevecht door T. B. Jantzen F.Gzn.</i>	XXXI